

До вчера свободен, неспъван от задължения, див млад ловец на белградски чудеса, тарикат, авантаджия и вечен студент, подстриган с градинарски ножици, сякаш живеех в някакъв все още несниман филм, в който играех главната роля. Днес влизам в машина за мелене на месо. Никой не ме беше тикал в нея. Пристигам, за да бъда смлян за кюфте, подобно на другите. Първо, трябва да докажа, че аз наистина съм аз, а не някой друг. За тази цел са необходими удостоверения. За да получа едно удостоверение, трябва предварително да извадя някои други, а за да получа право за тях, трябва да моля – Молба – да попълвам формуляри, да чакам на опашки. Така, една по една, откривам чудовищни институции и учреждения, които са надживели всички бурни времена и многобройни промени като случайни чиновнически динозаври. Мрачни и неунищожими, тези организации, подобно на мравуняци, още отдавна бяха станали самодоволни. Живеех, минавайки свободно край неприветливите им входове, на чиито портали са наблъскани една до друга многобройни черни табелки с прашни златисти букви. Плаша се от тези сиви здания, през които се проточват дълги, предълги коридори като в затвор. Чувствам, че желаят да си отмъстят за всички онези години, когато не ги бръснеш за нищо. Сега ще ми дадат да разбере кои са, какви са и за какво служат.

Другарят (другарката) да се яви на... в ... часа. Срещу него: професия, (не)женен и т. н.

Още в партера на първото учреждение, в което стъпих, трябваше дълбоко да се поклоня на портиера, тъй като полукръглият отвор в стъклената преграда на кабината му беше поставен съвсем ниско, на височината на кръста, а онзи, кръглият, предвиден да се говори пред него, естествено –

затворен и непроницаем. Докато портиерът проверява защо съм дошъл и при кого трябва да отида, несръчно върти на своя телефон някакви вътрешни номера, ядосвайки се на централата, аз оставам през цялото време в унизително дълбок поклон пред администрацията – ритуал, измислен много преди да се родя, от размекналите се мозъци на чиновниците от австроунгарската йерархия. Най-после се установява кой е компетентен по моя въпрос, но го (я) няма в канцеларията. Трябва да го (я) почакам. Искат ми документи за самоличност, сравняват ме със снимката ми от гимназията, на която отдавна не приличам, сричат погрешно името и фамилията ми... По стар кафкиански закон, виновен съм още от партера, разбирам го по подозрителния поглед на портиера и по пазача във фоайето, който непрекъснато ме наблюдава, като че ли внасям адска машина. А може това да е само от превъзбудените ми нерви; всички тези асоциации – насъбрани от многобройните книги, с които съм тровел младия си мозък? И така, изкачвам се по стълбите, по които слизат молители и чиновници с преписки в ръце и търся някаква омагьосана стая номер 216 и някакъв си консултант по неznam си кой въпрос, прехвърляйки непрекъснато из главата си как ли ще ме приеме, какво съм нарушил, до какви последствия може да води моята безотговорност по отношение на документите и как ще гледат на това непознато нарушение тези сериозни хора. Изгубен в чиновническия лабиринт, аз съм подхвърлен на произвола на, изглежда, строгите му правила, в чиито основи са вградени тонове и тонове изписана хартия, различен начин на държание, шифрован, за мене напълно неразбираем език, вкаменени правила... Дотогава бях живял с убеждението, че чиновниците отдавна вече принадлежат на литературния музей на XIX век, че са обикновени метафори, изтъркани от употреба; извед-

нъж, ужасен, откривам, че Гоголевото чиновничество е вечно и че още населява тези къртичини.

Само колко се изненадах, когато на петия етаж се оказа, че стая номер 216 не е всъщност никаква стая, а гише за издаване на удостоверения, което не се и виждаше от навалищата. Все още вярвам, че бракът ми е спешен, защото скоро ще бъда баща и като притежател на един толкова изключителен случай се провирам към стъкления отвор, извиквайки негодувание у онези, които чакат кой знае от кога.

- Ей, къде?

- Къде напираш?

- Само да питам нещо...

- Всички сме от сутринта само да питаме...

- Ама аз имам призовка!

- Всички имаме призовки!

Нареждам се безпомощен на края на опашката и зачаквам заедно с останалите. Притиснали сме се о дясната стена със сиво-маслинен цокъл, висок до рамото на среден на ръст човек. От лявата страна на коридора са вратите, от които от време на време излизат служители. За миг, при блясъка на отварянето и затварянето на вратите, можем да надзърнем в тези светилища, в които чиновниците пият кафета и пушат. Някой лениво трака на пишеща машина, сякаш тепърва се учи. Един служител се връща от клозета, затягайки колана си. Минава покрай нас, чакащите, като покрай домашни животни, с които отдавна вече е свикнал. Явно, за него изобщо не съществуваме.

Опашката бавно се придвижва към целта си – невидимия канцеларски олтар, зад който някой бавно издава удостоверения. Сякаш времето спря. Струва ми се, че цял живот съм нареден на тази дълга опашка в безличния коридор... Като че ли временно съм се отрекъл от живота. Само съще-

ствувам във времето като безименен молител, превърнат в някакъв номер, заведен в някаква книга за гражданско състояние. Необходимо е да ме сравнят с този номер. Да видят дали съм цял. До преди малко бях жив, движех се, поглъщах пространство, изразходвах енергия, имах илюзията, че действително съществувам и че съм неприкосновен собственик на своите часове и дни, че съм нужен на някого, може би до известна степен дори и важен, тъй като съм многообещаващ, но виж ти! – в същия миг, в който стъпих в този административен замък, някой, заедно с всички тези хора, които чакат, ме спря и омагьоса. Заспали сме прави като коне, забравени на полето. Никой от нас няма вече нито име, нито особени белези – слети сме в дълга, сива змия: вечната Опашка! Първи, втори, трети, четвърти, пети, аз съм след вас, а вие след мен, осми, девети, трийсет и шести, двеста и четирийсети...

И макар че разумът изисква да увеличим, разстоянието между измъчените си тела (останалата част от коридора зее празна), някаква сляпа сила ни кара да се блъскаме и да притискаме гърди о гърбовете на онези, които чакат пред нас. Изпращаме със завистливи погледи изпотения човек, който се измъква от навалицата, вдигнал високо над главата скъпоценното удостоверение и веднага правим по-малко и от половин крачка, хранейки илюзията, че така сме по-близо до гишето, че все пак се придвижваме.

Нищо не ми е така унижително, както чакането на опашка!

От скука първо разглеждам коридора, в който няма бог знае какво да привлече нечие внимание: няколко симетрично наредени плювалника, пълни с удавени угарки, три, поставени в рамки фотографии на някакви неясни пейзажи, от които беше избягал от скука дори и някогашният цвят, по-

сивял плакат за вредата от пушенето и ползата от кръвода-
ряването... Никоой не се осмелява да напусне трудно извою-
ваното си място на опашката, тъй като се бои, че останалите
няма да го пуснат след това обратно. Стоим, тъпо загледали
се един друг в тиловете. Рядко се случва да сме толкова
близо до непознати хора. Разглеждам всяка пора по кожата
на нечий врат. Пърхота, посипал се по яката на палтото. Иг-
рая си: какво ли ще стане, ако се смая и вляза в ушната ми-
да на човека пред мене, да скитам по заплетените тъмни ко-
ридори на слуха му, да се вслушвам, в ехото на Евстасиева-
та тръба, или пък така дребен да се изгубя в гъсталака на
косата и да се разхождам сред космите-стволове до пътя,
който приближен до окоето и увеличен, се превръща в горс-
ки УЛЕЙ, по който секачите спускат трупи? Хайде да си
мисля за нещо по-приятно. За какво? Пред мене има толкова
малко приятни неща. Зад гърба ми – още по-малко. При то-
ва, тялото ми напомня, че бягството ми чрез фантазиране е
невъзможно! Изтръпват ми краката. Боли ме кръстът от сто-
ене. Задушават ме пристъп на съклет; всички тези хора около
мене ме притискат от всички страни, дишат ми в лицето,
настъпват ме... Страх ме е от тяхната близост. Парят ми хо-
дилата. Схваща ми се вратът. Жаден съм. Гладен. Пуши ми
се. Чувствам се унижен и отвращението ми прераства в гняв:
демонстративно напускам мястото си и се отправям към из-
хода на коридора. О, наивност! Колкото повече се отдалеча-
вам от тъмната гъсеница, притиснала се до стената, все по-
вече се плаша от собствената си дързост и неочакваната
свобода, която отново си възвърнах. Това удостоверение ми
е необходимо и бягството ми е само временно. Все пак
трябва да се върна утре и отново да заста на опашката,
най-отзад. Жалко! А вече бях на половината път до гишето,
точно по средата на опашката. Стигнал бях, спокойно може

да се каже, почти до третия плювалник! А какво ще стане, ако не извадя това уверение, което се издава само в този омагьосан коридор и точно на това гише? След това ще ми трябва три пъти повече време да чакам, на три различни места по разни опашки. Няма да получа някои други, много по важни удостоверения. Претърпях поражение. Завъртам се на пета и се връщам покорно на мястото си на опашката, преструвайки се пред останалите, че само съм искал да се, поразтъпча. Но те добре знаят, че съм се опитал да избягам и че сляпата административна сила ме е усмирила и ме връща на заточеничество във Вечната Опашка. Моите събратя по чакане не могат да бъдат измамани, мърморят враждебно, отстъпвайки ми мястото, което преди малко съм изоставил лекомислено. Връщат се назад с половината крачка, която толкова много ги е радвала.

Скоро забелязвам, че опашката не се придвижва изобщо, въпреки че все повече хора заминават в обратна посока с удостоверения в ръце. Това са, значи, ПОДВОДНИЧАРИ! Сред тях има инвалиди от войната, бъдещи майки с кореми до гуша, болни старци или хора с някакви, неизвестни на нас заслуги и права за предимство; има и от онези, понаходчивите, които знаят начини да прескочат мъчителното чакане. Протестираме! Гъсеницата се свива и притиска все още невидимото гише в дъното. Чува се истеричен женски глас, който ни вика отнякъде, че издаването на уверения ще се преустанови дотогава, докато не възстановим предишния ред. Гътрим се назад и при това жалко отстъпление някои успяват да придобият малко, но важно предимство: по-близо са до гишето с едно рамо или са успели да си затвърдят най-сетне с лакът колебаещата се позиция, която с часове ги е тормозела – бяха преградили с ръка пътя на най-опасния си съперник! Вече няма бягства във фантасмаго-

рии, няма припомняне на дните преди Опашката... Напълно сме изчерпани. Превърнали сме се в призраци, които уморено стоят с разтреперани колена. Останали са ни само телата, които вероятно биха се строполили, ако не ги поддържаха другите, също така уморени и залитащи.

В момента, когато съм съвсем близо до целта (останали са само десетина човека пред мене), нещо се случва. Чувствам, че е нещо страшно! Изтекло е Работното Време! И въпреки че служителката, която издава удостоверения, заключва вратата на стая номер 216, и заминава със служебни книжа под мишница по коридора, мълчаливо устояваща на всички молби и клетви, ние все още стоим и упорито чакаме, страхувайки се да не би всичко това да е някакъв трик, лукавство, което трябва да ни отстрани от Вечната Опашка, за да заемат трудно извоюваните ни места някакви други хора. Стоим още известно време и тогава стоногата от само себе си се огъва, смалява се, разпада се и умира, а коридорът бавно опустява.

Приближавам, се до гишето, което сега е затворено, непроницаемо. От вътрешната страна на стъклото е прикрепена картонена табелка, на която с химикалка е написано: ЗАТВОРЕНО. Прекарвам нощ, изпълнена с кошмари. Утре пак ме чака Опашката.

Питам се за какво ли ми е това уверение? На мене, очевидно, не ми е необходимо. Но на някой друг е необходимо. Когато най-сетне го извадя, ще трябва да го занеса до ново гише, пред което също стои дълга опашка. По този начин разбирам, че някакъв сляп административен гений е изобретил тази опашка не заради самите удостоверения, а заради ритуала, с който от време на време на свободните хора ще им идва умът в главата и ще им бъде напомнено, че не са по-важни от червеи. Тези безсмислени удостоверения могат

да бъдат издавани едновременно от десетина служители и никой няма да чака повече от пет минути. Ще получава онова, което му трябва, веднага, щом се появи, но светата Бюрокрация в такъв случай ще остане без задължителното страхопочитание, което пък ѝ принадлежи по наследствено право – ще остане без ПОВРЕМЕНЕН ДАНЪК. Кой си ти, че животът ти да е добър и уреден? Забрави да принесеш жертва пред, моя олтар. Някой свободен и неунижаван човек може да стигне дори до там, че да зададе на себе си и на останалите простия въпрос: а за какво са ни, изобщо, тези удостоверения на хвърчащи циклостилни листове? От този миг ни дели само една крачка до поредния въпрос: кой иска от нас тези документи и кой му е дал правото постоянно да ги изисква? Накрая – какво правят всички тези хора из, мрачните здания, изпълнени с коридори, врати и дъх на изписана хартия?

По-късно узнах, че не достатъчно да стигнеш до гишетото и жертвата да бъде приета. Усети ли чиновничката нещо съмнително в поведението на молителя, нещо дръзко и свободно, сигурно ще го върне да застане в края на опашката и още веднъж да принесе жертва. Нито веднъж не съм успявал да попълня от първия път някой формуляр. Затова винаги купувам най-малко пет образца и двойно повече таксови марки, отколкото е необходимо, за да не ми се налага да се връщам. И пак ще сбъркам! Тъкмо си помисля, че всичко е свършило и че съм донесъл всичко, което се иска, ще се окаже, че ми липсва удостоверение за поданство, свидетелство за съдимост, извлечение от Книгата на родените, уверение, че не съм умрял, военна книжка или адресна карта, която пък не може да се получи без Договор за ползване на жилищни помещения, сключен с Общинския съвет, а този договор пък не мога да получа, тъй като хазайката, у която

живея, не декларира моя наем, за да не плаща данък общ доход... Някак си набавям всичко, но се оказва, че снимките ми не са в ред! На тях съм по-късо подстриган, по-млад съм, в сравнение със сега, снимани са в полупрофил-полуанфас, а не анфас и, което е най-страшното, заради което чиновничката ме и върна: на тях се смея! На какво се смеете? Може би на обществения строй? На нашата институция? Какво смешно има тук? Така откривам, че администрацията може да понесе всичко, само не някой да ѝ се смее от снимка. На снимките трябва да си сериозен до смърт, нещо повече, като на снимка от досие, за да оправдаеш вечното чиновническо подозрение, че си виновен, преди да си извършил каквото и да било. Малко пъти съм се снимал в живота си, но на всяка фотография съм весел и усмихнат. Само на онези, за официална употреба, съм угнетен и на тях кой знае защо, от гладко избръснатото ми лице прозира набола затворническа четина – само на тях изобщо не приличам на себе си.

Така опознах много видове опашки. Съществуват такива, от които бликат вицове и духовитости, когато се чака за возене с въртележката в Лунапарк или да се влезе на някакво ведро място, където чакат удоволствия. Съществува род опашки за храна и стоки, който опознах през военните и първите следвоенни години (това са опашките на всеобщото бедствие), където място се заема, още през нощта и където се носи одеяло, стол, термос с чай, дори и мангал – плитка печка на жар за топлене на дланите, безнадеждни опашки с неизвестен изход. Съществуват опашки-емблема на начина на живот, когато хората се нареждат, без да знаят за какво се чака. Просто, щом другите чакат, значи нещо се продава: трябва да се застане, да се чака и да се вземе, каквото и да било то, тъй като утре може и да го няма! Тези опашки са пълни с огорчение и чакащите се мразят помежду си от дъ-

ното на душата, докато стискат дръжките на празните си чанти и торби. Опашки за стари рибни консерви, на които е изтекъл срокът на годност, опашки за замразено говеждо месо, опашки за топливо... Опашки за живот!

Но, разбира се, най-безсмислената от всички опашки е административната Вечна Опашка! Тя ни учи на послушание. Защо точно аз да задавам въпроса "защо съществува тя?", след като съм вече относително близо до гишето, когато съм, по средата на опашката, след като подир мен има още толкова от онези, които са в много по-неизгодно положение? Защо служителите да ме отделят от анонимната тълпа, да ме запомнят, да ме вземат на мушка и да ме върнат за още някой документ, независимо от това, че след толкова чакане най-сетне съм стигнал до свещения отвор? Впрочем, защо да правя на въпрос това, че два дена от седем до три съм прекарал в чакане, нареден на някаква опашка? Бързо забравям, че несправедливо са ми отнели това време от единствения ми живот, щом изляза на чист въздух и оправя измачканите си дрехи. Ще живея като останалите хора – повече или по-малко щастливо или нещастно, докато на Администрацията не се удаде отново случай да ме принуди унижено да заема мястото си на опашката пред нейния олтар. А за да не се самозабравят нейните свещеници-чиновници, които ни издават уверенията, ще трябва и самите те скоро да застанат на опашката за някакви други, необходими на тях УДОСТОВЕРЕНИЯ, в някой друг, подобен бюрократичен замък.

Така всички сме на Вечната Опашка: и мъчителите, и жертвите.